

СПИСОК ЦИТИРОВАННЫХ ИСТОЧНИКОВ

1. Бабюк, А.В. Безопасность питания: современные проблемы / А.В. Бабюк, О.В. Макарова, М.С. Рогозинский – Черновцы: Книги, 2005 – 456 с.
2. Боряев, В.Е. Качество, безвредность и конкурентоспособность пищевых продуктов / В.Е. Боряев, А.Н. Неверов – Белгород: БУПК, 1998. – 47 с.
3. «Чай чёрный байховый фасованный» технические условия: ГОСТ 1938-90.
4. «Чай» правила приёма и методы анализа: ГОСТ 1936-85.

УДК 75(476)

Кендыш Т.А. Астан В.В.

Навуковы кіраўнік: канд. гіст. навук., дацэнт Кавалёва Н.М.

ЛЁС БЕЛАРУСКАЙ МОВЫ У БССР

На працягу ўсёй гісторыі Беларусі беларуская мова не раз вытрымлівала прыгнёт і нешанаванне. Вяліся размовы пра тое, што яна нават зусім не існуе. Яна вытрымала працэсы русіфікацыі і паланізацыі, але не гледзячы на ўсе гэтыя цяжкасці, нашы продкі захавалі для нас беларускую мову, якую мы павінны любіць і шанаваць.

У перыяд існавання ССРС моўная пытанне паўставала перад беларусамі не раз. Асабліва ўважліва яно разглядалася ў перыяд беларусізацыі, калі актыўна развіваліся ўсе галіны культуры Беларусі. Асноўным пытаннем беларусізацыі з'яўлялася пашырэнне сферы функцыянавання беларускай мовы. Пад уплывам працэсаў русіфікацыі яна амаль знікла з ужывання. У святдомасці насельніцтва ўкараніліся погляды на беларускую мову як на "няпаўнапраўную".

ЦВК пацвердзіў раўнапраўнасць ўсіх мясцовых моў у рэспубліцы і прадпісаў Народнаму камісарыяту асветы ў сваёй рабоце няўхільна зыходзіць з перспектывы планамернага і паступовага пераходу тых устаноў, дзе вучацца і выхоўваюцца дзеці беларусаў, на родную мову. 26 студзеня 1922 г. пры Наркомаце асветы быў створаны беларускі аддзел, у задачы якога ўваходзілі кіраванне работай па адраджэнні і пашырэнні беларускай культуры, падрыхтоўка кадраў для нацыянальных культурна-асветных устаноў, выданне школьных падручнікаў. Яркая старонка ў развіцці беларускай мовы з'явіліся рашэнні II сесіі ЦВК БССР "Аб практычных мерапрыемствах па правядзенні нацыянальнай палітыкі". Беларуская мова была абрана ў якасці асноўнай для зносін паміж дзяржаўнымі, прафесійнымі і грамадскімі ўстановамі і арганізацыямі. Мовай зносін органаў ССРС і іншых саюзных рэспублік з'яўлялася руская [1, с. 212].

Праводзіліся мерапрыемствы па ўвядзенню беларускай мовы: уводзілі беларускую мову ў якасці абавязковай ва ўсіх школах; у вышэйшых навучальных установах заснавалі спецыяльныя кафедры па вывучэнню гісторыі развіцця Беларусі; пры прыёме ва ВНУ і тэхнікумы патрабавалася веданне беларускай мовы.

З пачатку 30-х гг. моўная палітыка партыйна-дзяржаўных улад насіла супярэчлівы характар. З аднаго боку, многа гаварылася аб неабходнасці развіцця нацыянальнай мовы. З другога – набірала моц тэндэнцыя згортвання сферы яе функцыянавання ў школах, ВНУ, друку, дзейнасці партыйнах, савецкіх і гаспадарчых органаў. Тым не менш усё рабілася для таго, каб пад сцягам інтэрнацыяналізму згортаць ужыванне беларускай мовы. Рашэннем ЦК КП(б) ад 8 сакавіка 1933 г. на рускую мову было пераведзена справаводства 2-й беларускай дывізіі. Гэта пастанова паклала пачатак дэбеларусізацыі ваеннай акупі. Павольна выцянялася беларуская мова з агульнаадукацыйнай школы, павялічвалася колькасць рускіх школ. Беларускай мове ў рускіх школах БССР адводзі-

лася значна менш гадзін, чым рускай. Моўная палітыка ўсё больш пачала насіць рысы дарэвалюцыйнай, калі ў прымусовым парадку ўкаранялі рускую мову. Насаджаемая зверху, гэтая палітыка ў 30-я гг., як і пазней, не сустракала супраціўлення знізу.

Нацыянальна арыентаваная інтэлігенцыя, голас якой у абарону мовы моцна гучаў у 20-я гг., была ў значнай частцы знішчана, а застаўшыся у жывых павінны былі маўчаць ці гаварыць аб дружбе народаў. Такая палітыка прывяла да таго, што ў 1940/41 навучальным годзе выкладанне усіх прадметаў у гарадскіх беларускіх школах праводзілася на рускай мове. Пашырылася таксама выкарыстанне рускай мовы ў ВНУ.

Як бачна, у 30-я гг. моўная палітыка была скіравана на згортванне функцыянавання беларускай мовы ва ВНУ, тэхнікумах, агульнаадукацыйных школах, у паўсядзённым жыцці людзей.

З вызваленнем Беларусі ад нямецка – фашысцкіх захопнікаў паўстала задача вялікай важнасці і складанасці – аднаўленне агульнаадукацыйнай школы. Трэба адзначыць, што ў першыя пасляваенныя гады пачалі закрывацца школы, якія працавалі на мовах нацыянальных меншасцяў.

На нізкім прафесійным узроўні вялося выкладанне многіх прадметаў, дрэнна ўлічваліся нацыянальныя асаблівасці ў вучэбна-выхаваўчай рабоце. Гэтаму спрыялі ўмовы, звязаныя з камандзіраваннем ў рэспубліку кадраў для ўсіх галін гаспадаркі. Яны не валодалі мовай карэннага насельніцтва і не клапаціліся, каб яе вучылі іх дзеці. Абыкава адносіўся да развіцця беларускай мовы і партыйна-дзяржаўны апарат. У 1953 г. толькі 62,2% кіруючых работнікаў рэспубліканскай партыйнай арганізацыі складалі прадстаўнікі карэннай нацыянальнасці. Гэтыя абставіны прывялі да таго, што рэзка скарацілася колькасць беларускіх школ у буйных прамысловых цэнтрах [2, с. 362].

Не прымаўся дзейсныя меры па захаванню роднай мовы ў школах Міністэрствам асветы БССР. Галоўным правадніком русіфікатарскай палітыкі ў адносінах да мовы з'яўляўся ЦК КП(б)Б, які не пажадаў стаць на абарону роднай мовы. Не было пастаўлена пытанне аб неабходнасці спынення русіфікацыі нацыянальнай школы у пастанове бюро ЦК КП(б)Б "Аб ходзе выкладання рускай і беларускай моў у школах БССР у святле вучэння таварыша Сталіна аб мовазнаўстве", якая была прынята ў чэрвені 1952 года.

З прыходам да ўлады М.С. Хрушчова пачаўся новы ўсплёск русіфікацыі нацыянальных культур, звужэння сферы выкарыстання беларускай мовы. Афіцыйныя адносіны да развіцця нацыянальных моў тагачасны кіраўнік партыі і дзяржавы М.С. Хрушчоў выказаў у 1959 г. у Мінску на святкаванні 40-годдзя БССР: "Чым хутчэй усе мы будзем размаўляць на рускай мове, тым хутчэй пабудуем камунізм" [2, с. 402].

У гэты перыяд працягаўся працэс звужэння ўжывання беларускай мовы ў школах, паўсядзённым жыцці ўсіх пластоў насельніцтва, у тым ліку сельскага.

Далейшай русіфікацыі беларускай мовы спрыяла пастанова савета Міністраў БССР "Аб удакладненні і частковай змене існуючага правапісу" (май 1957 года). З некаторымі папраўкамі беларускай граматыкі і правапісу былі зацверджаны нормы, якія уніфікавалі беларускую мову, пазбаўлялі рысаў, якія былі для яе характэрны. Былі ўнесены змены, якія садзейнічалі далейшай русіфікацыі мовы.

Узмацненне русіфікацыі нацыянальнай мовы адбылося ў сувязі з прыняццем XXII з'ездам КПСС (кастрычнік 1961 года) новай праграмы КПСС, якая абвясціла пераход да камунізму пакалення, якое будзе жыць у 80-я гады. Галаўны пастулат праграмы – зліццё паасобных народаў у адзіную камуністычную нацыю, а іх моў – у адзіную сусветную мову. Як бачна, праграма цалкам ўвабрала ў сябе сталінскія ідэі зліцця моў і культур.

Беларуская мова канчаткова была выціснута з ВНУ Нацыянальна свядомыя прадстаўнікі студэнцтва не маглі мірыцца з такой з'явай. Іх выступленні ў падтрымку роднай мовы ўспрымаліся партыйнымі структурамі вельмі негатыўна.

Роля беларускіх пісьменнікаў і паэтаў у барацьбе за захаванне беларускага мовы, у супрацьстаянні русіфікацыі вялізарна. Пачынаючы з 1956 г., пісьменнікі, і ўслед за імі і работнікі культуры па гэты дзень выступаюць у абарону мовы публічна. Прыкладам такога выступу стаў ліст Я. Коласа ў ЦК КПБ, які ён асабіста аднёс у прыёмную 13 жніўня 1956 г.

Многае перажыўшы 74-гадовы чалавек быў настолькі ўсхваляваны, што пасля вяртання дадому ў яго адбыўся сардэчны прыступ, і ў той жа дзень ён памёр. Партыйныя чыноўнікі аддалі ліст у сакрэтны архіў. Упершыню ён быў надрукаваны толькі ў 2001 г.

У сваім лісце Якуб Колас пісаў: "Найвялікшым духоўным багаццем народа з'яўляецца яго мова. У мове адлюстроўвалася гісторыя народу, яго працоўнае жыццё, яго барацьба, яго смутак і радасць, яго прырода, яго любоў і гнеў. Таму задача савецкай інтэлігенцыі рэспублікі – берагчы мову, вывучаць яе, распрацоўваць і пашыраць. Гэта дасягаецца, першае, штодзённым яе ўжываннем у побыце, на рабоце, у дзяржаўных, грамадскіх і культурных установах. Ці ўсё добра ў нас у гэтых адносінах? Далёка не ўсё. На мой погляд, далейшае развіццё культуры рэспублікі вельмі многа праігрывае і, скажам проста, стаіць перад сур'ёзнай пагрозай іменна ад недастатковай увагі да роднай мовы. Устаноўвы сталіцы вывелі з абыходку беларускую мову: на ёй не вядзецца пераліска, на ёй не гавораць з наведвальнікамі, у гарадах няма беларускіх шыльдаў і надпісаў, мала беларускіх афіш і плакатаў...

Становішча мовы ў рэспубліцы патрабуе паляпшэння. Я не думаю аб нейкіх адміністрацыйных загадах, смешна было б беларусізаваць беларускую рэспубліку. Усю справу можа вырашыць добры прыклад. Лягчэйшым за ўсё іншае, мне здаецца, такі шлях. У нас праводзіцца шмат рэспубліканскіх нарад, урачыстасцяў, святкаванняў. На іх выступаюць з дакладамі адказныя работнікі, якія ведаюць беларускую мову. Вось няхай бы гэтыя даклады рабіліся па-беларуску. Гэта задавала б тон і паказала павагу да мовы з боку кіраўніцтва рэспублікі. Добры прыклад пярэйдзе ў вобласць, а затым і ў раён...

Другое. Такія ўстановы, як Міністэрства культуры, Міністэрства асветы, могуць і павінны весці сваю работу па-беларуску... Укараненне мовы ў Акадэміі зробіць уплыў на укараненне яе ў навучальных установах. Выкладанне самой мовы і асноўных прадметаў на ёй справа не цяжкая. Кадры ёсць, падручнікі ёсць – трэба толькі паваротліваць міністэрства. Вядома, што колькасць беларускіх школ павінна быць павялічана і ўмовы ў іх павінны быць добрымі [3, с. 504]".

У студзені 1990 г. на хвалі «параду суверэнітэтаў» быў прыняты закон, на якім беларуская стала дзяржаўнай мовай, у 1991–1994 гг. у краіне вялася дзяржаўная палітыка беларусізацыі. Аднак на майскім рэферэндуме 1995-га на пытанне «Ці хочаце вы, каб рускай мове быў нададзены статус, роўны з беларускай мовай?» станоўча адказалі 83,3% якія галасавалі, і ў сувярэннай Беларусі стала дзве дзяржаўныя мовы [4, с. 577]. Нават юрыдычная (не кажучы аб рэальнай) значнасць беларускай знізілася; з усіх славянскіх «тытульных» моў (чыё імя сугучна з назвай краіны) толькі беларуская мова дзеліць статус дзяржаўнай з мовай іншай краіны. Абедзве мовы Беларусі прэстыжныя, але па-рознаму.

Беларуская прэстыжная – як адзін з дзяржаўных сімвалаў (як герб, сцяг, гімн), у Мінску і, збольшага, ў абласных гарадах – як элітарная мова нацыянальна ангажаванай інтэлігенцыі. Руская прэстыжная – як мова паўсядзённых зносін гараджан, асноўная мова адукацыі, улады, СМІ, Інтэрнэту, кніг і, вядома, як мова, з якой не праладзеш за межамі

Беларусі. Амаль 80% сельскіх жыхароў (а гэта 26% насельніцтва краіны) лічаць беларускую сваёй роднай мовай, 59% вяскоўцаў назвалі беларускую – мовай хатніх зносін. Аднак не даводзіцца гаварыць аб запаведнай захаванасці вясковай беларускай мовы: яна выцясняецца трасянкай – хаатычна змешанай беларуска-рускай размовай.

Такім чынам, за працяглы перыяд свайго існавання беларуская мова апынялася ў розных становішчах: то актыўна развівалася, то прымусова згортвалася. Найбольшы прыгнёт яна мела з боку дзяржаўнай улады, у часы БССР праводзілася палітыка русіфікацыі. Сення мы жывём ў суверэннай незалежнай рэспубліцы, і ніхто не можа перашкодзіць нам выкарыстоўваць нашу родную мову. Але на самой справе гэта не адбываецца. Мы лічым, што ўсе беларусы, незалежна ад узросту, павінны імкнуцца выкарыстоўваць яе ў паўсядзённым жыцці. І толькі так мы зможам захавць беларускую мову для нашых нашчадкаў, як некалі продкі захавалі яе для нас!

СПІС ЦЫТАВАНЫХ КРЫНІЦ

1. Лыч, Л.У. Гісторыя культуры Беларусі / Л. Лыч, У. Навіцкі. – Мн.: НКФ "Экаперспектыва", 1996. – 453 с.
2. Нарысы гісторыі Беларусі: у 2-х частках. / М.П. Касцюк [і інш.]; пад рэд. М.П. Касцюка (галюны рэдактар) [і інш.]. – Мн.: "Беларусь", 1995. – Ч.2 – 559 с.
3. Шыбека, З. Беларусы в эпоху «либерального социализма» / З. Шыбека // История имперских отношений: белорусы и русские, 1772 – 1991 гг. / сост., перевод с бел яз., науч. ред. А.Е. Тараса. – Минск: Издательство А.Н. Вараксина, 2008. – 608 с.
4. Гісторыя Беларусі: у 2 ч. / П.І. Брыгадзін., У.Ф. Ладысеў [і інш.]. – Мн.: РІВШ БДУ, 2002. – Ч. 2. XIX–XX ст.: Курс лекцый – 656 с.

УДК (4-014)(091

Кредько В.А.

Научный руководитель: канд. ист. наук, доцент Ковалёва Н.Н.

АУСТЕРЛИЦКОЕ СРАЖЕНИЕ В СУДЬБАХ НАРОДОВ ЕВРОПЫ

Война 1805 г. породила целую серию острых противоречий, нараставших впоследствии как снежный ком. Именно она стала прологом Отечественной войны 1812 г. и во многом предопределила всю европейскую политику последующих десятилетий. Поэтому, не изучив ее генезис, просто немислимо понять историю Европы XIX века.

Великая французская буржуазная революция вызвала у европейских держав стремление подавить её, что стало причиной создания антифранцузских коалиций. Однако с 1795 г. войны, которые вела Франция против коалиции европейских держав для защиты революции, стали превращаться в захватнические, так как само французское руководство проявляло стремление к территориальным приобретениям. «Для коалиций, воевавших с наполеоновской Францией, задача борьбы с революцией отодвинулась на второй план. Большинство европейских держав к началу XIX века уже оставило надежду на ликвидацию буржуазных порядков во Франции, но выступало против попыток распространения их на другие страны и завоевания Францией европейского и мирового господства. При этом участники коалиций преследовали и свои завоевательные цели. Сильнейшими противниками Франции были буржуазно-аристократическая Англия и Россия – самая могущественная из феодальных монархий Европы» [1, с. 183].

В августе 1805 г. против наполеоновской империи образовалась третья коалиция, в которую вошли Англия, Россия, Австрия и Королевство Обеих Сицилий. Целью союзников было изгнание французских войск из Германии, Италии, Швейцарии и Голландии и